

Dīva – dekadences zvaigzne

Ir laiks noskaidrot patiesību – dīva nebūt nav tāda, kā parasti domājam. No modes vēstures viedokļa īstās dīvas dzima uz 20. gadsimta slietņā, lai dzīvotu uz teātra skatuves un mēmā kino ekrāniem. Greznās zīda kleitas, spalvas un mežģīnes, ar ko mēdzam asociēt šo imidžu, ir vien vārģa atblāzma no talanta, šarma un noslēpuma mākoņiem, kuros tīnās īsteni dievišķās būtnes.

2008./2009. sezonas haute couture skatēs modes mēles pārpludināja īsts spīguļu un bārķšu, zīda, spalvu un kažokādu, šifona un mežģīņu uzbrukums. Džons Galiāno jo sevišķi izturēja Dior modes nama galveno līniju un palika vajrāk nekā uzticīgs savam ampuā. Par viņa kolekcijas galveno tēlu kļuva Dīva – gluži tikpat bohēmiska kā pirms simts gādiem.

Vārds dīva radies kā saīsināts itāliešu vārda divina variants, kas tulkojumā nozīmē dievišķā. 19. gadsimtā tā dēvēja operas primadonnas, un ilgu laiku ar šo vārdu apzīmēja ne tēlu, bet profesiju. Vien 20. gadsimtā, pateicoties Marijas Kallasas, Monseratas Kavaljē un Anželas Georgiu pūlēm un dotumiem, vārdu savienojums operas dīva sāka nozīmēt arī ar cēlu figūru, staltu, valdniecisku stāju un krāšņu frizūru apveltītās. Taču Dīvas imidža patiesā vēsture veidojās uz citas, ne operas skatuves.

VIENTULĪBA JŪGENDSTILĀ

Līdz pat 19. gadsimta nogalei dramatiskās aktrises nemēdza saukt par dīvām. Viņu statuss bija ievērojami zemāks, sa-

vukārt tēls bālāks nekā goda pjedestālu ieņēmušajām operas primadonnām. Par pirmo teātra aktrisi, kura izpelnījās Dievišķās titulu, kļuva francūziete Sāra Bernāra. Tieši viņa vēlāk kļuva arī par atskaites punktu dekadentiskā un bohēmiskā Dīvas imidža vēsturē.

19. un 20. gadsimta mijā Sāra Bernāra, būdama jau visai cienījamos gados, radīja noslēpumainas un ekstravaganas sievietes tēlu, ko iemūžināja ne vien uz skatuves dēļiem, bet lika lietā arī savā privātajā dzīvē. Tērpās Pola Puarē eksaltētajā glamūrā, gremdējās zīda un putnu spalvu mākoņos, tīnās liliju un orhideju smaržās. Neslēpa, ka ir nogurusi no grima un aplausiem. Naktsmieru baudīja grezni dekorētā zārķā... Jo viņas dzīve

tobrīd jau bija apburoša lēna nāve lielās skatuves un alkatīgā pūļa vārdā. Jā, viņa bija pielūdzēju pūļa ielenkta, taču vienlaikus nolemta vientulībai. Ne jau tāpēc, ka būtu aizmirsta. Tieši otrādi, visi viņu dievina. Viņa ir viena, jo viņai nav līdzīgu – viņa taču ir Dievišķā!

Sāras Bernāras tēls kļuva par galveno prototipu un ikonu, kam radās milzums sekotāju. Un pat tā laika mode, iemiesojusies dekadentiskajā jūgendstilā, kļuva par Dīvas uniformas pamatu uz visiem laikiem. Daudzu gadu desmitu garumā nākamo paaudžu dīvas apzināti vai neapzināti pielaiķos Lieliskās Sāras tērpus un manieres, liekot laikabiedriem meklēt atbildi uz jautājumu: kur tad ir robeža, kas šķir teātra skatuvi no reālās dzīves?

UZ SKATUVES UN DZĪVĒ

Savdabīgu un visai ironisku atbildes versiju ar savu romānu Teātris (1937.) piedāvāja angļu rakstnieks Somersets Moems. Tā galveno varoni Džūliju Lambertī viņš pasniedza kā apkopojošu stereotipiskas dīvas tēlu – izcīlu, vientuļu, cietēju. Taču ar vienu, bet būtisku iebildi – Džūlijai Lambertī ir jāspēlē šāda loma vien tādēļ, ka to gaida dievinoša publika. Patiesībā viņa ir gluži parasta mirstīgā sieviete, kurai tik cepti kartupeļi, alus un vienkārša, parupja valoda. Iemiesojoties Dīvas tēlā, viņa pārvērš īsto dzīvi teātrī, kamēr īstā Džūlija dzīvo tikai uz skatuves.

Vai rakstniekam, radot šo tēlu, bija prātā leģendārā Sāra Bernāra un neskaitāmās viņas atdarinātājas? Lai paliek noslēpums. Ne jau tas ir būtiski. Moems uzminēja galveno paradoksālo Dīvas imidža mīklu: šis tēls rodas nevis uz teātra skatuves un pat ne tā dēvētajā reālajā dzīvē, bet iluzorajā pasaulē, ko izgaismo fotoreportieru zibspuldžu ziemeļblāzma. Izcila aktrise ir nolemta Dīvas imidžam. Vai – atliek vien pārvērsties Kašķīgajā Vecenē. Trešā iespēja netiek dota.

Glorijas Svensones tēls filmā Sansetas bulvāris ilgus gadus noturējās kā jauna 20. gadsimta Dīvas ikona.

Pēckara gados Marlēnas Dītrihas vienīgā izvēles iespēja bija kļūt par Dīvu vispārākajā pakāpē, dzēšot robežu, kas augsto stilu šķir no karikatūras.

Uz 20. gadsimta sliekšņa, kad modē nāk jūgenda mistiskais šarms, izcilā aktrise Sāra Bernāra ne vien uz skatuves, bet arī dzīvē ietinas noslēpuma un ekstravagances aurā.

Katra sevi cienoša mēmā kino zvaigzne vismaz paretam iemiesojās Bohēmiskās Dīvas tēlā.

Vera Fokīna.

LIELIE EKRĀNI

Taču atgriezīsimies pie vēstures. Līdz ar kinematogrāfa rašanos un attīstību stafeti steidza pārņemt ekrāna zvaigznes. Pola Negri, Alla Nazimova, Glorija Svensone un, protams, Marlēna Dītriha – katra sevi cienoša mēmā kino zvaigzne vismaz laiku pa laikam mēdza iejusties Bohēmiskās Dīvas tēlā, pielaikojot spalvu boa un galvasrotas līdz ar garām jūgenda pērļu virtenēm, slēpjot zem pārspīlēta grima kārtas gan jūtu banalitāti, gan pārāk agru jaunību... Dīva taču nedrīkstēja būt padsmīvai divdesmitgadīgs skuķis. Lai šis tēls būtu pilnīgs, tam neiztikt bez pagātnes ēnas – noguruša skatiena (tāpēc tumšie loki zem acīm), rētām sirdī (liktenīgs bālums) un zināmas nolemtības uz vientu-

lību, kas neapšaubāmi ir iespējama tikai līdz ar zināma vecuma sasniegšanu.

Kad trīsdesmitajos kino pasaule sāka piekopt reālismu, Dīvas imidžs izbalēja un zaudēja agrāk tik spožo valdzinājumu. Atbilstoši konjunktūrai un dienišķajām vajadzībām pirmskara un kara laika ekrānus un skatītāju sirdis iekaroja lietišķas sekretāres, aizrautīgas sportistes un spēcīgas zemnieku meičas. Dīva izgāja no modes. Taču ne jau uz visiem laikiem.

...Pēckara laiks, piecdesmitie. Pasauli, kas nogurusi no trūkuma un raizēm, moka slāpes pēc glamūra. Parīzē sāk valdīt Diora buržuāziskā greznība, Holīvudā uzdod toni jaunās paaudzes romantiskās skaistules. Un gluži kā ēnas no pagātnes iznirst piemirstās pirmskara kino zvaigznes. Viņas

atkal atgriežas uz ekrāniem, taču ne jau tālab, lai tēlotu mātes. Režisori un scenāristi viņām piedāvā spēlēt pašām sevi – vientuļas, dzīvē vilušas un apburoši ekstravagantas Dīvas.

VĪTUMA ESTĒTIKA

Pēckara kino interese par šo tēlu bija visai likumsakarīga: bija radusies pirmā Holīvudas pensionāru paaudze, un publika, kas savulaik bija dievinājusi šīs zvaigznes, alka izbaudīt to dievišķās nodzišanas, lasi – novecošanas, ainu. Un gluži tāpat kā Džūlijai Lambertei viņām bija lemts kalpot pūļa vēlmēm, nevis pārvērsties par mazbērnu ucinošām vecmāmūlām.

Visspilgtākais šā žanra piemērs bija 1950. gadā tapusī režisora Bīlija Vaidera filma

Somerset Moema romāns Teātris iedvesmoja arī Ištvanu Sabo, kurš 2004. gadā radīja filmu Būt Džūlijai. Tajā galveno lomu tēloja Anete Beninga – viņas varone bija kaismīga un tomēr savam statusam un imidžam nolemta būtne. Spalvas, zeltīti un sudraborti putni un – kas galvenais – stāja: ista Dīvas paraugs.

Sansetas bulvāris, kuras galveno lomu tēlot bija uzaicināta piemirstā mēnā kino zvaigzne Glorija Svensone. Efekts bija pār-dabiski spilgts – tik satriecoša bija atšķirība starp viņas spēli un skaņu kino prasībām. Viņas tēlojumam piemita tādas pārmērības, vētrainība, pat neprāts! Komplektā ar pār-spīlēto grimu un fantastiskajiem tērpiem šis tēls ilgus gadus noturējās kā jaunā 20. gadsimta Dīvas ikona.

Jāpiebilst, ka pašai Glorijai Svensonei pietika veselā saprāta neidentificēties ar šo bīstamo imidžu. Reālajā dzīvē viņa bija gana racionāla un praktiska sieviete. Ko nevarētu teikt par Marlēnu Dītrihu.

30. gados ļoti populārā Dītriha bija visai maz pieprasīta pēckara kino. Nebūda ma spējīga spēlēt raksturlomas, tomēr alk-dama pielūdzēju un slavas, šī zvaigzne izvēlējās vienīgo sev pieejamo ceļu – kļūt par Dīvu Vispārākajā Pakāpē, bīstami balansē-jot uz robežas starp augsto stilu un karika-tūru. Viņa devās uz skatuves, lai, gērbusies satriecošos tērpos, zemā nosmēķētā balsī izpildītu – ne vairs dziedātu – vecmodīgas kuplejas. Publika gāžas uz viņas koncertiem, bet avīzes nīrb no virsrakstiem: “Va-renā Dīvai!”, “Īstā Dīvai!”, “Pēdējā Dīvai!”...

1950. gadā Alfrēds Hičkoks uzaicināja Marlēnu Dītrihu tēlot novecojošas varietē zvaigznes lomu thrilleri Stage Fright (Skatu-ves fobija). Radot šo filmas personāžu, re-žisoram nenācās izdomāt neko: viņš doku-mentāli precīzi atveidoja pašas Marlēnas tēlu – savādu vientulības, noguruma, vēsas augstprātības un dekadentiskas ekstreva-gances kokteili. Varones tērpus darināt tika uzaicināts pats Kristians Diors, kurš Dītri-hai ļāva gremdēties jūgendstila iedvesmotā glamūra greznumā.

Jāņa Streiča neaizmirstamā Džūlija Lamberte uz mūžu būs Vija Artmane.

PĒDĒJĀ LOMA

Acīmredzama likumsakarība: aktrises pārtapšana Bohēmas Dīvā neaplicina viņas aktieriskās meistarības un dotību līmeni. Tas ir vienīgais veids, kā viņas spēj stāties pretī aizmirstībai, kad visas lomas jau no-spēlētas un jaunas neviens vairs nepiedāvā. Dīvas imidžs ir pēdējā loma. Tā teikt, par dīvām nepiedzimst – kā dīvas mirst.

Dīvas imidžs nav arī aktieriskā ampluā turpinājums. Lai kļūtu par Dīvu, nepavi-sam nav nepieciešams visu mūžu spēlēt traģiskas lomas. Labākais piemērs ir pa-domju aktrises Ludmilas Gurčenko bohēmiskās pārvērtības. Apveltīta ar spil-gtu aktrises talantu, viņa trīs desmitga-des nepagurusi spēlēja raksturlomas – vienkāršas sievietes, bufetnieces, mātes un mājsaimnieces. Taču tad, kad pienā-ca laiks doties pelnītājā atpūtā, Gurčen-ko gluži tāpat kā Sāra Bernāra un Marlē-na Dītriha saposās – izrotājās ar spalvām, turbāniem, šleifēm, boa un pērļu virte-nēm – un radīja visekstrēmāko no Dīvas imidža versijām. Un, jāatzīst, arī pēdē-jo. Ar šo piemēru vēsture beidzas. Pēdējā sasisstā Dīvu spoģuļa lauska...

Ak nē je! Vārds Dīva ir dzīvs jopro-

jām. Taču tas ir ieguvis citu jēgu un ta-gad ar to apzīmē nevis amatu vai imi-džu, bet profesionālo statusu – tā ir sievie-te, kas guvusi panākumus šovbiznesā. Pop-dīvas, kinodīvas un TV dīvas uz sarkana-jiem paklājiem demonstrē dārgus dizaineru tērpus un plastiskās ķirurģijas sasniegu-mus. Viņas ir – vai turpina būt – jaunas, elegantas, seksuāli pievilcīgas un, kas galvenais, veiksmīniece. Karaliskā nove-cošana ir izgājusi no modes.

Bet modes mākslinieki atkal un atkal atgriežas pie Dīvas tēla, kaut tīrs Dīvas imidžs reti sastopams pat augstās modes kolekcijās – tas ir pārāk daudzšķautņains un grūti notverams. Majestātisko tēlu sa-vulaik īpaši bija iecienījis Terijs Muglers, tiesa, piešpricējot tam viņam vien piemi-tošo ekscentriskumu. Savu priekšstatu par dīvu 90. gados uzstājīgi demonstrēja arī Valentīns Judaškins. Pēdējo gadu kolekcijās visprecīzākais Dīvas tēls nolasāms Džo-na Galiāno darbos – gan Christian Dior, gan savam modes namam radītajā. Arī Žans Pols Gotjē un Elija Sābs mīl spēlēties ar spūģuļiem un bārkstūm, zīdu un kažok-ādām, šifonu un mežģinēm, liekot mums atcerēties dievišķo Dīvu.

Dīvas tēls 2008. gada augstās modes kolekcijās.

Žans Pols Gotjē.

Elija Sābs.

Džons Galiāno.